

TÜRKİYE'DE UYGULANAN VERGİ POLİTİKALARI VE EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNE ETKİLERİ: (1980 SONRASI)

TAX POLICIES WHICH ARE APPLIED IN TURKEY AND EFFECTS OF THEM ON
ECONOMIC GROWTH: (AFTER 1980)

Yrd. Doç. Dr. Sadettin PAKSOY
Kilis 7 Aralık Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü
spaksoy@kilis.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Sumru BAKAN
Kilis 7 Aralık Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü
sumrubakan@kilis.edu.tr

Öz

Vergi, kamu gelirlerini oluşturan önemli bir kaynak olup, geri ödemesi yoktur. Yasalara dayalı, ödeme gücü olan özel ve tüzel kişilerden alınan vergiler devletin önemli bir maliye politikası aracıdır. 1980 yılından sonra Türkiye'de uygulamaya konulan çeşitli vergi politikaları olmuştur. Örneğin, KDV bunlardan birisi ve en önemlisidir. GSMH'nın oluşumunda yer alan vergiler, ülkenin ekonomik büyümesine de katkı sağladığı söylenebilir.

Bu çalışmada, 1980 sonrası Türkiye'de uygulanan vergi politikalar incelenmiş ve ekonomik büyüme üzerine etkileri araştırılmıştır. Vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki beklenen düzeyde çıkmamıştır. Bunun nedenleri, yaşanan ekonomik krizle ve Türkiye ekonomisinin süre gelen istikrarsız yapısı olabilir.

Anahtar Kelimeler: Vergi, Vergi Politikaları, Ekonomik Büyüme.

Abstract

Tax which makes up public incomes is an important source and it is not paid back. Tax is an important means of fiscal policy and it is taken from private persons and cooperations based on laws. Different tax policies have been applied in Turkey after 1980. For example, Value Added Tax (VAT) is one of them and the most important of them. Tax incomes which make up some parts of Gross National Product (GNP) contribute to economic growth of the country.

In this study, tax policies which have applied in Turkey have investigated and researched effects of them on economic growth. The relationship between tax incomes and economic growth has not been found expected level. The reasons of this can be economic crises lived in different years and be instable situation of Turkey Economy

Keywords: Tax, Tax Policies, Economic Growth.

1.Giriş

Ekonomide sürdürülebilir bir iyileşmenin sağlanabilmesi için bir taraftan bütçe gelirlerinin artması, öte taraftan ise giderlerin azalması gerekmektedir. Başka bir deyişle, kamu gelirleri mutlaka artmalı, kamu giderleri ise mümkün olduğunca azalma yoluna gidilmelidir. Bilindiği gibi, devlet açısından geri ödemesi yapılmayan en sağlam kaynak vergidir. Zaman zaman uygulanan yanlış ve/veya yetersiz vergi politikaları nedeniyle mükelleflerin vergi bilinci kaybolmaktadır. Vergi mükelleflerinin en çok önem verdiği hususlar, vergide adalet ilkesi ve verginin yerli yerinde harcanmasıdır. Diğer taraftan, verginin tabana yayılması gerekmektedir. Vergiyi tabana yaymak suretiyle ve kayıt dışı ekonomiyi kayıt altına alarak vergilemede adalet sağlanabilir.

Vergilemede adaletin sağlanması ve verginin tabana yayılması tek başına yeterli değildir. Tahsil edilen vergilerin nasıl kullanıldığı ve hangi kesimlere kaynak aktarıldığı da sorgulanması gereken bir başka durumdur. Eğer vergiler ülke ekonomisine büyüme ve kalkınmada ivme kazandıracak şekilde harcanmıyorsa, sonuçta kaybeden yine o ülke vatandaşları olacaktır.

Kısaca, vergi ödeme gücü olan herkes tarafında adil bir şekilde devlete ödenmeli, devlet ise bu vergileri gerçek kamu giderlerini karşılamak üzere harcamalıdır.

Bu çalışmada, özellikle 1980 sonrası Türkiye’de uygulanan vergi politikaları irdelenmiş ve verginin ekonomik büyüme üzerine etkileri ortaya konmaya çalışılmıştır.

2. Ekonomik Büyüme ve Kalkınma Kavramları

Ekonomik büyüme, ulusal gelir düzeyindeki ve kişi başına düşen ulusal gelirdeki artışı ifade etmektedir (www.kongar.org, 2010). Ekonomik büyümenin temel koşulu kişi başına gelirdeki artışın sürekli olmasıdır. Bu, kısa dönemli statik bir olguyu değil, uzun dönemli dinamik bir olguyu ifade eder. Burada sorun söz konusu dönemin ne kadar bir zaman dilimini içerdiğidir. Bu kapsamda bazı iktisat bilimcileri bir ya da birkaç yıl gibi kısa dönemli ekonomik değişimleri, bir kısmı ise on yıl çeyrek yüzyıl ya da bir yüzyıl gibi uzun dönemli değişimleri ele alır. Kısa dönemde üretimin ne kadar artacağına dair öngörülerde bulunmak olanaklı olmakla birlikte, ekonominin nasıl bir seyir izleyeceği, gerçek yapısı ya da yapısal değişimi hakkında yeterli düzeyde bilgi ya da görüş sahibi olunamaz (Taban, 2008:1).

Bir ülke ekonomisinin büyümesi iki şekilde gerçekleşir. Birincisi, tam istihdamın altında kullanılan ekonomik kaynakların daha verimli kullanılmaya başlanması yoluyla büyümenin gerçekleştirilmesi, ikincisi ise potansiyel düzeyinde çalışan bir ekonomiye yeni kaynakların aktarılması yoluyla büyümenin gerçekleştirilmesi, diğer bir ifadeyle, ekonomik kapasite arttırılmadığıdır. Dolayısıyla; ekonomik büyüme, ekonominin üretim potansiyeli ve verimliliği ile yakından ilgilidir. Büyüme kuramlarının temel uğraş alanı, tam istihdamda ortaya çıkan ekonomik büyümedir. Bu anlamda ekonomik büyüme, nitelikten (yaşam standardını iyileştiren) çok niceliksel (sayısal) açıdan ortaya çıkan bir değişikliği ölçmekte, başka bir ifadeyle, üretim faktörlerinden bir veya birkaçının artması sonucu meydana gelen üretim artışını ifade etmektedir (Taban, 2008: 2).

Büyüme sorunları ile daha merkantilistler zamanından beri ilgilenilmeye başlanmıştır. Adam Smith, Ricardo ve John Stuart Mill gibi klasik iktisatçılar bu yönde büyük çaba göstermişlerdir. Ancak, Klasik İktisat büyüme olayını tek taraflı olarak açıklayarak, yatırımların sadece kapasite etkisi, yani üretim kapasitesi üzerinde yaptıkları etki ile ilgilenmiş ve buna karşılık toplam talebin yeterliliği üzerinde durmuş, öte yandan yatırımların gelir etkisini göz ardı etmiştir. Diğer yandan Keynes'in makro ekonomik denge modeli de tek yönlüdür. Keynes, tam istihdamı garanti eden gelir düzeyi ile bu düzeyin korunması ve devamı koşullarını araştırırken, yatırımların sadece gelir etkisi, yani milli gelir üzerinde yaptıkları etki üzerinde durmuş, kapasite etkisi ile ilgilenmemiştir. Keynes sonrası büyüme kuramı ise bu iki görüşün, klasik kuram ile Keynes kuramının bir sentezi niteliğindedir. Harrod- Domar büyüme kuramı adı verilen bu model esas itibariyle Keynes'in statik bir nitelik taşıyan modelini dinamik hale getirerek, uzun dönemli büyüme koşullarını inceleyebilecek duruma getirmiş ve yatırımların hem gelir yaratıcı ve hem de kapasite genişletici etkisi üzerinde durmuştur. Bu modelde büyüme süreci sermaye birikimi ile açıklanmaktadır (www.sanalmaras.com, 2010).

Harrod-Domar büyüme kuramına göre devlet maliye politikası araçları ile ekonomiye müdahale ederek hedeflenen büyüme hızını gerçekleştirebilecek veya uzun dönem büyüme hızında oluşabilecek sapmaları gidebilecektir. Bunun için bir yandan kamu yatırım harcamaları yoluyla ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesine çalışırken, diğer yandan da vergi politikası ile ekonomide toplam tasarruf düzeyini arttırmaya çalışacaktır. Böylece, kamu tasarruflarını ve özel yatırımları arttırmak mümkün olabileceği gibi, ekonomik kalkınmadan doğan ve ekonomik kalkınmayı tehlikeye sokabilecek yapısal dengesizliklere de karşı konulabilecektir (Demircan, 2003: 99).

Bu modelde işgücü potansiyeli ile teknolojik gelişme gibi faktörlerin de ekonomik gelişmeyi etkiledikleri gerçeği ihmal edilmiştir. Neo-Klasik büyüme kuramı, üretim faktörlerinden işgücü ve sermaye arası ikame imkanlarının mevcut olduğu bir üretim fonksiyonu kabul etmek suretiyle Harrod-Domar modelinin zayıf taraflarını gidermeye çalışmıştır. Söz konusu modelde büyüme hızı teknolojik gelişme ile nüfus artışı tarafından belirlenmektedir. Teknolojik gelişme ise, daimi surette etki yapan dışsal bir güçtür. İnsanın hiçbir katkısı olmaksızın adeta güneş ve yağmur gibi mevcut olan bu güç, emek ve sermayenin verimliliğini sürekli olarak belirli bir oranda arttırmaktır. Tüketimi maksimize eden belirli bir optimal yatırım sınırı vardır. Eğer bu sınır aşılabacak olursa, bugünkü ve gelecekteki tüketim olanakları azalır (www.sanalmaras.com).

Ekonomik kalkınma ise “ekonominin mal ve hizmet üretim kapasitesinin yükselmesi ve millî gelirin artması gibi ekonomik büyümeyi oluşturan nicel faktörlerin yanı sıra, sanayi altyapısının kurulması, tarım ve sanayide modern teknolojinin kullanılması, emek ve sermaye verimliliğinin artırılması, ekonomide dışa bağımlılığın azaltılması, kişi "başına düşen millî gelirin yükseltilmesi, kentleşmenin hızlanması, sağlık ve eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve gelir dağılımının iyileştirilmesi gibi nitel ağırlıklı faktörleri de içeren iktisadî iyileşme-gelişme süreci” olarak tanımlanır (www.sozluk.ihya.org, 2010).

Ekonomik kalkınma büyüme ve milli gelir artışının yanı sıra, sağlık, eğitim, çevre, sosyal, kültürel vb. alanlardaki olumlu gelişmeleri de içermektedir.

3. Ekonomik Büyüme ve Ekonomik İstikrarın Sağlanmasında Maliye Politikasının Rolü

Bir ülkede ekonomik istikrarın sağlanması ve büyümenin gerçekleştirilmesinde para politikası ve maliye politikası olmak üzere iki temel politika aracına başvurulmaktadır. Bunlardan para politikası ülkelerin Merkez Bankaları ve/veya Para Kurulları, kısaca para otoriteleri tarafından ve genellikle bu kurumların denetim ve gözetiminde hükümetlerle işbirliği halinde uygulanırken, maliye politikası tamamen hükümetler tarafından yürütülmektedir.

Maliye politikası ekonomik denge koşulunu ifade eden fiyat dengesi ve maksimum üretim düzeyinin sağlanmasında rol oynamaktadır.

Ekonominin istikrarlı bir büyüme sürecini yakalaması ve sürdürmesinde kullanılan başlıca maliye politikası araçları;

- Gelirler,
- Harcama ve
- Borçlanma politikalarıdır.

Hükümetlerin kullandığı borçlanma politikası bir yana bırakılacak olursa, gelirler politikası kapsamında başvuru en önemli araç vergi gelirleri, harcama politikası kapsamında ise kamu harcamalarıdır.

Bu çalışmanın ana temasını vergi gelirlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi oluşturduğu için çalışmanın bu kısmında vergi ve vergi politikalarına yer verilecektir.

4. Verginin Tanımı, Unsurları ve Ekonomik Amaçları

İnsanlık tarihinin en ilkel örgütlenme biçiminden başlayarak siyasi bir toplum haline gelmesine kadar olan süreçte ortaya çıkan toplumsal ihtiyaçlar; bireylerin yaratmış oldukları değerlerin bir kısmını devlete vermeleri veya devletin bunlara el koyması şeklinde karşılanmıştır. Önceleri daha ziyade dini ve ahlak duygularıyla isteğe bağlı olarak verilen iktisadi kıymetler daha sonraları zorunluluk içeren ve kurallara bağlanan bir şekil almış ve vergi kavramı ortaya çıkmıştır (www.ekutup.dpt.gov.tr, 2010).

Vergi, kamusal hizmetlerin gerektirdiği giderler ile kamu borçları dolayısıyla ortaya çıkan yükleri karşılamak amacıyla, devletin egemenlik gücüne dayanarak, karşılıksız olarak, gerçek ve tüzel kişilerden cebren aldığı parasal değerlerdir. Bir ülkede başta mali olmak üzere ekonomik, sosyal ve siyasi nedenlere bağlı olarak vergi alınmaktadır. Buna göre; verginin unsurları şöyle sıralanabilir (www.ekutup.dpt.gov.tr, 2010):

- Egemenlik gücüne dayanması
- Karşılıksız olması,
- Önceden belirlenmiş kurallara göre gerçek ve tüzel kişilerden alınması,
- Cebri olması ve
- Yasalara dayalı olmasıdır.

Anayasamızın “Vergi Ödevi” başlığında 73. maddesinde “Herkes kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konular, değiştirilir veya kaldırılır.” hükümleri bulunmaktadır.

Verginin mali ve ekonomik olmak üzere iki temel amacı vardır;

- **Mali amaç:** Kamu giderlerinin karşılanması içerir. Devletin kamu giderlerinin karşılanmasında en temel gelir kaynağı vergilerdir.
- **Ekonomik amaç:** Verginin ekonomik amaçları arasında; sağlanan çeşitli vergi avantajları (belli sektörlerle ya da bölgelere yapılacak yatırımlara vergi indirimini sağlanması) yoluyla yatırımların ve üretimin teşviki yer alır. Ayrıca, yine sağlanan çeşitli vergi avantajlarıyla ihracat, yabancı sermaye ve diğer döviz kazandırıcı işlemlerin özendirilmesi yanında ağır vergi uygulamaları yoluyla ithalat ve diğer döviz kaybettirici işlemlerin caydırılması da bu kapsamda değerlendirilir. Bunun yanı sıra benzeri yöntemlerle tasarruf hacminin artırılması sağlanabileceği gibi, enflasyon, deflasyon gibi ekonomik istikrarsızlıkların giderilmesi ile tam istihdamın gerçekleştirilmesi ve korunmasına da çalışılır (www.forumpaylas.net, 2010).

5. Ekonomik Büyüme - Vergi Politikası İlişkisi

5.1. Vergilerin Ekonomik Kalkınma Üzerine Etkisi

Ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi önemli bazı harcamaların yapılması koşuluna bağlıdır. Bu harcamaların yeterli ve sürekli olabilmesi için ise yeterli ve güvenilir finansman kaynaklarına gereksinim duyulmaktadır. Kamu harcamaları adı verilen bu harcamaların karşılanmasında devlet tarafından en çok başvurulan finansal kaynak vergilerdir. Vergi politikası, toplam tasarrufları arttırıcı ve ekonomik kalkınma için gerekli yatırımları teşvik edici nitelik taşımaktadır (www.forumpaylas.net, 2010).

Vergi politikaları, özellikle gelişmiş bir para piyasasından yoksun ve büyük ölçüde iç kaynak yetersizliği ile karşı karşıya kalan gelişmekte olan ülkelerde en temel araçtır. Vergiler hem gerçekleştirdiği doğrudan katkılar hem de kontrol ve teşvik açısından yarattığı dolaylı etkilerle kalkınma için önemli bir finansman kaynağı oluşturmaktadır. Bununla birlikte; gelişmekte olan ülkelerde vergi gelirlerinin Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)'ye oranı çok yetersiz olup, yaklaşık %15'ler seviyesinde bulunmaktadır. Dolayısıyla, vergilerin ekonomi içerisindeki payının artırılması amacıyla vergi sisteminde bazı önlemlerin alınması kaçınılmazdır. Bu önlemler şöyle dile getirilebilir (Demircan, 2003: 99):

- Vergi kaynaklarının özel sektörden kamu sektörüne aktarılması sağlanmalıdır
- Vergi kaynakları özel sektör içerisinde ağırlıklı olarak kalkınmada öncelikli yörelere aktarılması sağlanmalıdır.

Vergilerin ekonomik kalkınma üzerinde yaratacağı etki literatürde en çok vergi indirimleri açısından irdelenmektedir. Bu bağlamda; 1980'lerde ortaya çıkan arz yanlı iktisat vergi indirimlerinin ekonomik büyüme ve etkinliği arttıracağı varsayımı üzerine kurulmuştur. Buna göre; vergi indirimleri uzun dönemde bireylerin tüketim eğilimini azaltıp, tasarrufa ve boş durma yerine çalışmaya yönelmelerini sağlayarak, vergi gelirlerinin ve üretim hacminin

artmasını sağlar. Vergi oranlarında gerçekleştirilecek bir indirim piyasadaki fiyatları göreceli olarak düşürerek, Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH)'nin artması ile sonuçlanacaktır (Temiz, 2008: 7).

Vergiler bireylerin çalışma arzuları üzerinde de etkili olabilir. Diğer bir ifadeyle; vergiler bireyleri çalışma ve boş durma arasında tercih yapmaya zorlayabilir. İşgücünden elde edilen gelirler üzerinden vergi alınması bireylerin çalışma ve boş zaman arasındaki tercihlerini nasıl dağıtacaklarını etkileyebilir. İşgücünden elde edilen gelirlere vergi konulması veya söz konusu vergilerin arttırılması bütün bireylerin işgücü arzına yönelik kararlarını aynı şekilde ve yönde etkileyebilir. Bu şekilde bir vergi uygulaması bazı bireyleri çalışma yerine boş zaman geçirme yönünde bir tercihe yönelterek, ikame etkisi yaratırken, bazı bireylerin gelirlerindeki azalma nedeniyle daha çok çalışmalarına yol açarak, gelir etkisi ortaya çıkarır (Turan, 2008:18).

Öte yandan; bir ekonomide yatırımların en önemli kaynağını tasarrufların oluşturduğu dikkate alındığında, toplam tasarruf hacminin düşük olmasının ekonomik gelişmenin önünde ciddi bir engel oluşturduğu sonucu çıkmaktadır. Bu anlamda ileri sürülen görüşlerden birisi, ekonomide ortaya çıkan tasarruf açığını, devletin vergi gelirleri politikası yoluyla (zorunlu tasarruf) kapatarak özellikle özel teşebbüsün girişemediği temel altyapı ve/veya sanayileşme sürecini hızlandıracak yatırımları gerçekleştirmesidir (www.ekutup.dpt.gov.tr, 2010).

Az gelişmiş ülkelerde tasarruf düzeyinin ve özel kesimin yatırım yapma kapasitesinin yetersiz olması nedeniyle devlet mevcut tasarruf açığını kapatmak yönünde politikalar uygulamaktadır. Bunlardan en önemlisi, gerekli olan yatırımların kamu eliyle gerçekleştirilmesi ve bunun finansmanı için birincil olarak vergilere başvurulmasıdır. Fakat az gelişmiş ülkelerde milli gelir düzeyinin düşük ve vergi gayretinin yetersiz olması ve siyasi karar alma sürecinin gelişmişlik düzeyi bu yaklaşımın önündeki temel engellerdir. Gelişmiş ülkelerde ise kamu gelirleri politikasına bu yönlü yaklaşım, toplam talep düzeyini etkileyen kamu harcamaları için gerekli olan finansmanı sağlama şeklindedir (www.ekutup.dpt.gov.tr, 2010).

Devletin toplam tasarruf düzeyini arttırmaya yönelik olarak uyguladığı bir başka politika ise, çeşitli kesimlerden vergileme yoluyla toplanan kaynakların bir kısmının tasarruf eğilimi yüksek kesimlere aktarılması ve/veya bu kesimlerin vergiye tabi kazançlarının daha az oranda vergilenmesi, istisna ve muafiyetlerle vergi kapsamı dışına çıkarılması gibi araçları kullanmak suretiyle yatırımların teşvik edilmesidir (www.ekutup.dpt.gov.tr, 2010).

Vergi indirimleri ile yatırımlar arasındaki ilişki doğrudan doğruya ekonomik büyüme ile ilintilidir. Vergi indirimlerinin yatırımlar üzerindeki etkileri şunlardır;

- Vergi indirimleri, kullanılabilir geliri arttırıp, daha fazla yatırım yapmaya yol açabilir,
- Vergi indirimleri yatırımların finansmanını kolaylaştırır.
- Vergi indirimleri, yatırım eğilimini arttırır.

Gelişmekte olan ekonomilerde tasarrufların yetersizliğine mevcut tasarrufların büyüme sağlayacak alanlara ve özellikle de yatırımlara yönelmemesi olgusu da eklendiğinde, para ve sermaye piyasasının etkin bir biçimde işleyip işlemediği tartışması ortaya çıkmaktadır. Kuşkusuz etkin işleyen finansal piyasalardan, başta büyüme hızının artırılmasına paralel olarak istihdam artışları olmak üzere temel makroekonomik hedeflere ulaşabilmek yönünde katkılar beklenmektedir. Bu çerçevede finansal sektör üzerinde vergi yükünün artması, bir bakıma tasarrufların vergilendirilmesi olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, mali sektörden fon kaçışlarına neden olabilmekte, finansal piyasalarda yer alması gereken tasarrufları altın, döviz ve gayrimenkul gibi alanlara çekmektedir. Böylelikle, mali piyasaların fon büyüklüğü ve işlevselliği azalmakta, büyümenin finansörlüğü rolü zayıflamaktadır. Para ve sermaye piyasasında fon arzının daralmasıyla kendisini gösteren bu süreç, faiz oranlarını da yükselterek yatırımlar üzerinde baskı kurmakta, dolayısıyla, büyüme dinamiklerini olumsuz etkilenmekte ve kamunun borçlanma maliyetini de yükseltmektedir (Durkaya, ve Ceylan, 2006: 81).

Diğer yandan; bir ekonomide enflasyon ya da deflasyon gibi istikrarsızlıkların giderilmesinde sıkı ya da gevşek maliye politikası uygulaması kapsamında vergilerden yararlanılabilir.

Deflasyon sürecinin yaşandığı bir ekonomide, vergi indirimleri yoluyla kullanılabilir gelirin artırılmasına paralel olarak, toplam talebi artırıcı etkiler dikkate alınmaktadır. Enflasyonla mücadelede ise vergilerin artırılması seçeneği tercih edilmekte ve böylelikle toplam talebin daraltılması yoluna gidilmektedir. Ancak, talebin gereğinden fazla azaltılması veya konjonktürün durgunluk dönemine girerken daraltıcı politikanın başlatılması gibi nedenlerle fiyatların gereğinden fazla düşmesi ile birlikte durgunluğun ortaya çıkması gibi risklerin de göz ardı edilmemesi gerekir. Aynı şekilde ekonomik durgunlukla mücadele için vergilerin indirilmesi ile ortaya çıkan genişletici maliye politikası, ekonomi tam istihdam milli gelir dengesine ulaştıktan sonra enflasyonist açık meydana getirebilecektir. Bu nedenle vergilerde yapılan değişikliklerle ekonomide beklenen etkilerin oluşturulması yönünde sınırların belirginleştirilmesi son derece önemlidir.

5.2. Vergilerin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi

Vergileme ile ekonomik büyüme ve kalkınma arasındaki ilişki gelir üzerinden alınan vergiler ve harcamalar üzerinden alınan vergiler olmak üzere iki yönlü olarak incelenebilir.

Gelir üzerinden alınan vergiler; verginin ekonomik kaynaklarına göre alınması ilkesinden doğmuştur. Bu vergiler gelir vergisi ile kurumlar vergisinden oluşmakta ve dolaysız vergi kapsamı içerisinde yer almaktadır (Demircan, 2003:101).

Gelir vergisi, gelir üzerinden verilen bir vergidir. Gerçek kişilerin gelirleri gelir vergisine tâbidir. Gelir bir gerçek kişinin bir takvim yılı içinde elde ettiği kazanç ve iratların safi tutarıdır (www.tr.wikipedia.org, 2010). Bu vergi kalkınmanın finansmanında kullanılan vergilerin başında yer almaktadır. Gelir vergisi oranlarının artırılması bireylerin tasarruf ve yatırımlarını önemli ölçüde etkiler. Genelde vergilerin satın alma gücünü daraltıcı etkisi ile birlikte bireylerin gelirleri üzerinden alınan vergilerin arttırılması sermaye birikimini daraltıcı etkiler yapar. Toplanan vergilerin kullanım alanına bağlı olarak, tasarruf yetersizliğinin devlet tarafından cebren ortadan kaldırılarak ekonomik büyümeyi hızlandırmada kullanabilmesi de mümkündür. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde vergiler aracılığıyla toplanan kamu gelirlerinin yatırımlara değil, cari harcamalara yönelik olarak kullanılması ülke ekonomisi açısından olumsuzluklara neden olabilmektedir (Demircan, 2003:102).

Kurumlar vergisi ise sermaye ve kooperatif şirketler ile iktisadi kamu kuruluşları, dernek, tesis ve vakıflara ait iktisadi işletmelerin kurum kazançları üzerinden alınan bir vergidir (www.sozluk.sourtimes.org, 2010). Söz konusu verginin kısa ve uzun dönem etkileri oldukça farklı olabilir. Kısa dönemde, firmaların karlarını maksimize ettikleri ve rekabetçi piyasada çalıştıkları varsayımına bağlı olarak vergi mükellefi kurumların söz konusu vergiyi derhal yansıtmaya kapasitesine sahip olmadıkları kabul edilmektedir. Kurumlar vergisinin etkinlik üzerindeki nihai etkisi ise ilgili sektörlerdeki yatırımların getirisini azaltıp azaltmamasına bağlıdır. Fiili yatırımların etkin veya optimalden farklı olmasına neden olabilen kurumlar vergisi yatırımlarla ilgili karar saptırıcı bir vergi olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle büyüme üzerinde olumsuz etkilerde bulunabilir (Turan, 2008:19).

Dolaylı vergiler mal ve hizmetler üzerinden alınan vergiler olarak tanımlanmaktadır. Harcamalar üzerine konan vergi kapsamına giren bu vergiler tüketicilerin ödedikleri fiyatla üreticilerin aldıkları fiyat arasında bir farklılık oluşmasına yol açtığı gibi, mal ve hizmetlerin görece fiyatlarında değişikliğe yol açarak, fiyatların ekonomideki yol gösterici rolünün

bozulmasına ve kaynak dağılımında etkinsizliğe neden olabilmektedir (Turan, 2008: 19). Buna karşın; bu vergiler ülkenin ekonomik yapısına uygun kullanılması halinde dolaysız vergiler kadar olmamakla birlikte, ekonomik büyümeye katkı sağlayabilir. Bunlar ekonomide fiyatları oransal olarak attırarak, tüketimin kısılması ve tasarrufların teşvik edilmesine katkıda bulunabilir. Gerçekte de, bir ekonomide tüketim malları üzerinden alınan dolaylı vergiler (KDV gibi) tüketimin maliyetini arttırarak bu tür mallara yapılan harcamaların kısılması ve kaynakların yatırım harcamalarına aktarılması sonucunu doğurabilir (Temiz, 2008:3).

6. 1980'den Günümüze Türk Vergi Sisteminin Yapısı, Vergi Politikaları ve Ekonomik Büyümedeki Rolü

6.1. 1980'den Günümüze Vergi Politikaları

Türkiye'de 24 Ocak 1980 tarihinde alınan istikrar tedbirleri ile piyasa ekonomisine geçilmiş ve yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönemde başta İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olmak üzere dünyada uygulanan Arz Yanlı İktisat Politikaları Türkiye'yi de etkilemiş ve maliye politikası araçları bu çerçevede uygulanmaya başlanmıştır (Ejder, 2000: 130).

Piyasa ekonomisi ve ihracata dayalı kalkınma stratejisi adı verilen bu dönemin ekonomik politikaları ülkenin vergi sistemini de etkilemiştir. Bu dönemde vergi politikaları, vergi yükünü sermaye kesimi üzerinden ağırlıklı olarak ücretli kesime kaydırmak şeklinde uygulanmıştır. Toplam vergi gelirleri içinde dolaylı vergilerin payı artarken, dolaysız vergilerin payı azalmıştır (Ejder, 2000: 130).

1980'li yılların başında vergi sisteminde yoğun düzenlemelere gidilmiştir. Bunun sonucunda vergi gelirlerinde önemli reel artışlar sağlanarak, bütçe açıkları hızla gerilemiş, şirketleşme hızlanmış ve şirketler büyümüş, ülke ekonomisi dışa açılarak, ihracat artışları ortaya çıkmıştır. Vergi politikalarının piyasa ekonomisini güçlendirme yönündeki ekonomik politikalarla uyumlu olması sağlanmıştır (Tüğen, 2010; Saygılıoğlu, 1998: 3). Bu bağlamda 1985 yılında dolaylı bir vergi olan Katma Değer Vergisi (KDV) yürürlüğe girmiştir. Gider vergileri alanında çağdaşlığı simgeleyen bu vergi türü Uluslar arası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) gibi uluslar arası kuruluşlar tarafından gelişme yolundaki ülkelere örnek gösterilmiştir (Tüğen, 2010: 4).

Ayrıca; 29 Temmuz 1998 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 4369 sayılı Kanun ile 15 ayrı vergi kanununda çeşitli değişiklikler gerçekleştirilerek, Türk

Vergi Sisteminde önemli düzenlemeler yapılmıştır. Vergi Reformu olarak adlandırılan bu kanunun hedefleri şöyle ifade edilmiştir (Hatipoğlu, 2010:1):

- Vergi tabanının genişletilmesi,
- Vergi adaletinin sağlanması,
- Kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması,
- Vergi sistemine basitlik ve açıklık getirilmesi.

Getirilen düzenlemelerin en önemlileri ise(Hatipoğlu, 2010: 1) ;

- Gelirin tanımının değiştirilip her türlü harcama ve tasarrufun gelirin unsuru sayılması,
- 30 Eylül gününün mali milat olarak kabul edilip, kişilerin ve kurumların mevcut varlıklarının kayda geçmesinin sağlanması ve bundan sonra yapılan harcamalara ilişkin "nereden buldun" diye sorulabilmesi,
- Faiz gelirlerine stopajla yetinilmeyip beyan zorunluluğu getirilmesi ve şirketlere üçer aylık bilanço çıkarıp peşin vergi ödeme zorunluluğunun getirilmesi.

Yine; adı geçen kanunun 61. maddesi ile getirilen bir başka düzenleme ise elektronik ve beyaz eşya gibi yüksek KDV oranlı malları promosyon olarak veren gazetelere KDV iadesi imkanı verilmesi olmuştur. Öte yandan, hayat standardı esasının 1 Ocak 2000'den itibaren kaldırılması öngörülmüştür (Hatipoğlu, 2010: 1).

Bununla birlikte; Türk Vergi Sisteminde önemli değişiklikler getiren kanun, Güneydoğu Asya ve Rusya Krizlerinin etkisi ve uygulanan daraltıcı maliye politikalarının ekonomiye etkileri nedeniyle uygulama ortamını önemli ölçüde yitirmiştir. Bunun üzerine 14 Ağustos 1999 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 4444 sayılı Kanunla 4369 sayılı Kanunda yer alan bazı düzenlemelerde değişiklikler yapılmıştır (Hatipoğlu, 2010: 2).

Bu kanun çerçevesinde;

- Mali milat ve nereden buldun düzenlemeleri üç yıl süreyle ertelenecektir,
- Gelirin yeni tanımından eski tanımına dönülecektir,
- Peşin vergi beyanı ve ödemesi üç aydan altı aya uzatılacak, kurumlarda alınan peşin vergi oranı düşürülecektir,
- Faiz gelirlerinde beyan zorunluluğunu kaldırıp stopajla yetinilecektir (Tügen, 2010:5).

Bu yeni düzenlemelerin amacı;

- Vergi reformu sonucunda yurt dışına çıktığı tahmin edilen 30 milyar ABD Doları tekrar ülke ekonomisine kazandırmak,
- Üç ayda bir bilanço çıkarmak ve peşin vergi ödemek zorunda kalan firmaları sıkıntıdan kurtarmak,

- Faizde beyan zorunluluğunu kaldırıp, finans kesiminden çıkan parayı tekrar finans kesimine döndürmek olarak açıklanmıştır (Hatipoğlu, 2010: 3).

Türkiye ekonomisinde 1980’li yıllardan itibaren yaşanan yurt içi ve yurt dışı kaynaklı istikrarsızlıklar 2000’li yılların başında giderek artmıştır. Türkiye, 1990’lı yılların sonuna gelindiğinde yüksek bütçe açıkları, yüksek enflasyon ve faiz harcamalarının kamu bütçesi içindeki payını artması gibi mali sorunları ile karşı karşıya gelmiştir. Diğer taraftan Ülke, karşı karşıya kaldığı iç sorunların yanı sıra Asya ülkelerinde baş gösteren istikrarsızlığın da etkisiyle kriz ortamına sürüklenmiştir. Bu amaçla 1999 yılında IMF destekli “Döviz Kuruna Dayalı Enflasyonla Mücadele Programı” adıyla 2000-2002 yılını kapsayan bir istikrar programı yürürlüğe girmiştir. Bu programın başlıca hedefleri kamu mali dengesinde, finansal piyasalarda ve döviz kurunda istikrarın sağlanması ile yapısal reformlar yoluyla büyümenin artırılması üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Ancak, programın 1999 Marmara depremi sonrası yürürlüğe konulması, aynı dönemde dünya petrol fiyatlarının artışı, beklenen yabancı sermayenin gelmemesi, özel sektör ücret artışlarının öngörülenin üstüne çıkması, TL.’nin aşırı değerlenmesi programda olumsuz etkiler ortaya çıkarmıştır. Ayrıca, faiz oranlarının hızla düşmesi sonucu tasarrufların azalıp, tüketim ve makine-teçhizat mallarının ithalatının artmasına karşın, üretimin aynı ölçüde artmaması programın başarısını engelleyen diğer faktörlerdir. Yine, Gayri Safi Milli Hasılanın (GSMH) söz konusu nedenlere bağlı olarak, planlanandan daha hızlı artması ve dış ticaret açığının büyümesinin yanında enflasyon da öngörülenden yüksek çıkmış, ekonomideki reel para stoku daralarak, faiz oranlarının yükselmesi yönünde baskı yaratmıştır. Bu olumsuzluklarla birlikte, bankalar arası para piyasasında faiz volatilitesinin fazla olması ve özelleştirmenin istenilen düzeyde gerçekleştirilememesi; yerel yönetimlerin fiyat ve harcama politikalarının programa uyum göstermemesi ve sorunlu bankaların zararları ile kamu bankalarının görev zararları 16 Kasım 2000 tarihinde, daha sonraları Kasım 2000 Krizi adıyla anılacak olan bir krizin oluşumuna neden olmuştur (Can, 2003: 75).

Söz konusu Kriz üzerine IMF’ye 18.12.2000 tarihinde verilen “Ek Niyet Mektubu”nda yapısal önlemler takvime bağlanmış; enflasyon, cari açık, kamu sektörü faiz dışı fazlası ve borçlanma ihtiyacına ilişkin hedefler değiştirilmiş harcamaların kısılması ile birlikte vergilemeye ve vergi idaresine ilişkin çeşitli tedbirler öngörülmüştür. Buna ilişkin olarak vergi mevzuatında otuz bir adet vergi düzenlemesini içeren 23.11.2000 gün ve 4605 sayılı

Kanun yürürlüğe girmiştir. Söz konusu kanunla aşağıda adı geçen vergilere ilişkin düzenlemeler yapılmıştır (Can, 2003: 76):

- Motorlu Taşıtlar Vergisi,
- Taşıtlar Alım Vergisi,
- Ek Taşıtlar Alım Vergisi,
- Eğitime Katkı Payı,
- Özel İletişim Vergisi ve Özel İşlem Vergisi
- Gelir ve Kurumlar Vergisi

Yapılan düzenlemelerle servet ve işlemler üzerinden alınan bir kısım vergiler artırılmış, geçici olarak alınan vergilerin süreleri uzatılmış; kurum kazançları üzerinden yapılan gelir vergisi tevkifatının zarar eden kurumlarda zarar artırıcı etkide bulunmasını önlemeye yönelik hüküm ile Gelir Vergisi Kanununa geçici bir madde eklenmek suretiyle “hayat standardı esas” getirilmiştir. Yukarıda ana hatlarıyla belirtilen 16 Kasım 2000 krizini gidermek için alınan tedbirlere rağmen 19 Şubat 2001 tarihinde yeni bir kriz ortaya çıkmıştır (Can, 2003: 76) .

2001 yılının Şubat ayında patlak veren krizin temelinde yatan etkenler; döviz piyasasının yapısı, diğer bir ifadeyle, döviz talebi fazlası dolayısıyla kurlardaki hareketlik, ardı ardına yaşanan finansal krizlerin ve kamu maliyesi alanında faiz dışı fazla hedefinin çok yüksek belirlenmesinin reel ekonomide yol açtığı daraltıcı etkiler, dış borç stokunun ve ödemeler bilançosu açığının çok yüksek olması ve yaşanan siyasi belirsizlik ortamı olarak belirtilebilir. Söz konusu krizden çıkmak için 2001 yılında Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı (GEGP) adını taşıyan yeni bir istikrar programı yürürlüğe konmuştur (Şimşek, 2007: 57-59).

Daha çok maliye politikası, enflasyonla mücadele politikası ve yapısal reform politikaları üzerinde yoğunlaşan GEGP'nin vergi politikalarına ilişkin düzenlemeleri şöyledir (Can, 2003: 77):

- Vergi gelirlerinin artırılmasına yönelik olarak 2000 yılı sonunda alınan tedbirlerin titizlikle uygulanmasına devam edilecektir,
- Akaryakıttaki otomatik fiyatlandırma mekanizmasına devam edilecek ve Akaryakıt Tüketim Vergisi (ATV) en az hedeflenen enflasyon ölçüsünde ayarlanacak ve ATV tahsilatının GSMH içindeki payı yüzde 2,8 olacaktır,
- Vergi tabanının yaygınlaştırılması amacıyla vergi kimlik numaralarının kullanımı genişletilecektir,
- Vergi kayıp ve kaçığının en aza indirilmesi amacıyla vergi denetimleri artırılabilecektir,

- Vergi tahsilatının artırılması için vergi gecikme faiz ve cezaları enflasyonla uyumlu bir biçimde artırılabacaktır,
- Bireysel yatırımcıların kamu kağıtlarından elde ettikleri gelirlerin beyanname dışı tutulması suretiyle kamu kağıtlarına olan bireysel talep artırılabacaktır.

2001 yılı GEGP'nin ardından Ocak 2002'de IMF'ye verilen Ek Niyet Mektubu'nda belirtilen hedef ve amaçlar doğrultusunda 16 Kasım 2002'de "Acil Eylem Planı" adı altında yeni ekonomik hedefler belirlenmiştir. Söz konusu planın temelini vergi ve harcama reformlarını içeren mali nitelikli önlemler, özelleştirme ve reel sektörün yeniden yapılandırılmasını öngören yapısal reformlara yönelik önlemler ile dış ticaret önlemleri oluşturmaktadır. Programın vergileme ile ilgili hedefleri şöyledir (Şimşek, 2007: 61):

- Mali miladın kaldırılması,
- Vergi yükünün tabana yayılması,
- Vergi mevzuatının basitleştirilmesi,
- Vergi barışı projesinin uygulanması.

Acil Eylem Planı'nda hükümet kurulduktan sonraki ilk bir ay içinde "kapsamlı bir vergi reformu" çerçevesinde mali miladın kaldırılması ve ilk üç ay içinde de "vergi barışı"nın yaşama geçirilmesi öngörülmüştür. Bu kapsamdaki ilk uygulama mali miladın kaldırılması olmuş, daha sonra ise "vergi barışı" söylemiyle kapsamlı bir vergi affı TBMM'den geçirilmiştir (BSB, 2003:15).

Diğer yandan; 2002 Acil Eylem Planının devamı niteliğinde olan ve 3 Mart 2003 tarihinde açıklanan istikrar önlemlerinin yanı sıra takip eden yıllarda da bütçe planlarının öngördüğü şekilde sıkı para ve maliye politikaları uygulanmasına devam edilmiştir.

6.2. 1980 Sonrası Vergi Gelirlerindeki Gelişmeler

Daha önce de vurgulandığı üzere diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye de toplam vergi gelirleri içerisinde dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payı dolaysız vergilerden yüksektir.

Tablo 1'de de özellikle 1993 yılından sonra toplam vergi gelirleri içerisinde dolaylı vergilerin payının dolaysız vergilerden sürekli yüksek düzeylerde seyrettiği ve 2002 yılından sonra bu farkın daha da büyüdüğü görülmektedir. 1988'de toplam vergi gelirleri içinde dolaylı vergilerin payı %50.4 iken 2008 yılına gelindiğinde bu pay 64.6'ya yükselmiştir.

Hatta, 2005 yılında %73 gibi bir düzeye ulaşmıştır. Dolaylı vergilerin oranındaki bu yükselişe 1985 yılında uygulamaya konulan KDV'nin etkisi büyüktür.

Tablo 1. Yıllar İtibarı ile Dolaylı ve Dolaysız Vergi Oranları (%)

YILLAR	DOLAYSIZ VERGİLER	DOLAYLI VERGİLER
1988	49,6	50,4
1989	53,4	46,6
1990	52,1	47,9
1991	52,3	47,7
1992	50,4	49,6
1993	48,6	51,4
1994	48,3	51,7
1995	40,7	59,3
1996	39,4	60,6
1997	40,7	59,3
1998	46,6	53,4
1999	45,4	54,6
2000	40,9	59,1
2001	40,4	59,6
2002	33,6	66,4
2003	32,3	67,8
2004	29,0	71,0
2005	27,0	73,0
2006	31,2	68,7
2007	33,5	66,4
2008	35,3	64,6

Kaynak: Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü (çevrimiçi)

www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_2.xls.htm, web adresinden elde edilen verilerden derlenerek hazırlanmıştır, 21.02.2010,

Tablo 2. Gelir, Kurumlar ve Katma Değer Vergisinin Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)

YILLAR	Vergi Gelirleri	Gelir Vergisi	Kurumlar Vergisi	KDV
1988	14.232	33,7	14,9	29,3
1989	25.550	38,6	14,1	25,3
1990	45.399	41,0	10,2	27,2
1991	78.643	42,4	9,0	29,0
1992	141.602	42,4	7,1	29,7
1993	264.273	40,4	7,2	31,0
1994	587.760	30,9	7,5	30,1
1995	1.084.350	30,4	9,5	32,7
1996	2.244.094	30,1	8,4	33,1
1997	4.745.484	31,6	8,3	32,9
1998	9.228.596	37,7	8,1	29,5
1999	14.802.280	33,3	10,5	28,1
2000	26.503.698	23,4	8,9	31,6
2001	39.735.928	29,1	9,3	31,3
2002	59.631.868	23,0	9,3	34,2
2003	84.316.169	20,2	10,3	32,1
2004	101.038.904	19,5	9,5	34,0
2005	131.948.778	20,3	10,3	32,0
2006	151.271.701	21,0	8,2	33,5
2007	171.098.466	22,2	9,2	32,4
2008	189.980.827	23,4	9,8	31,6

Kaynak: Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü (çevrimiçi)

www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/CVI/Tablo_56.xls.htm, 21.02.2010

Toplam vergi gelirleri içinde gelir vergisinin payı 1988 yılında %33,7 iken 2008 yılına gelindiğinde bu oran %23,4'e; kurumlar vergisini payı da %14,9 dan %9,8'e gerileği görülmektedir. Öte yandan KDV'ni payı ise 1988 yılında %29,3 iken 2008 yılında %31,6'ya yükselmiştir. Hatta, KDV'nin oranı 2002 yılında %34,2'ye kadar yükselmiştir (Tablo 2). Başka bir ifade ile, KDV toplam vergi gelirlerine en yüksek katkıyı sağlayan bir vergi durumuna gelmiştir.

6.3. 1980 Sonrası Vergilerin Ekonomik Büyümedeki Rolü

Milli Gelir (MG); bir ekonomide belli bir dönemde üretilen mal ve hizmetler toplamını ifade etmektedir. Toplumun refah düzeyini gösteren önemli bir ölçüttür.

Milli Gelirle İlgili Kavramlar :

GAYRİSAFİ MİLLİ HASILA (GSMH): Gayrisafi milli üretim, ekonominin tüm sektörlerinde (tarım, sanayi, hizmet) bir yılda üretilen nihai mal ve hizmetler toplamıdır. "Gayrisafidir" yani net değildir. Çünkü üretim faaliyetlerine katılan sermaye bir miktar eskimiş yıpranmıştır. Bu eskiyen miktar değer olarak yeni üretilen malların içerisine girmiştir. Başka bir ifade ile GSMH, bir ülkenin yurt dışında çalışan vatandaşlarının ülkeye gönderdikleri faktör gelirlerinin GSYİH'ya eklenip, ülkede çalışan yabancıların kendi ülkelerine gönderdikleri faktör gelirlerinin GSYİH'dan düşülmesi ile elde edilir.

Formülle göstermek gerekirse;

- $GSMH = GSYİH + \text{Net Dış Alem Faktör Gelirleri}$
- SAFİ MİLLİ HASILA (SMH): Safi milli hasılayı bir yılda üretilen nihai mal ve hizmetlerin net değerlerinin toplamıdır. Yani;
- $\text{Safi Milli Hasıla (SMH)} = GSMH - \text{Amortismanlar}$
- Diğer formüller ise;
- $\text{Milli Gelir (MG)} = SMH - \text{Dolaylı Vergiler}$
- $MG = SMH - \text{Dolaylı Vergiler} + \text{Sübvansiyonlar}$
- $MG = GSMH - (\text{Amortismanlar} + \text{Dolaylı Vergiler}) + \text{Sübvansiyonlar}$
- $MG = \text{Ücret} + \text{Faiz} + \text{Rant} + \text{Kâr}$
- $\text{Kişisel Gelir (KG)} = MG - (\text{Sosyal Güvenlik Kesenekleri} + \text{Kurumlar Vergisi} + \text{Dağıtılmayan Kârlar}) + \text{Transferler}$
- $\text{Harcanabilir Gelir (HG)} = KG - \text{Dolaysız Vergiler}$
- Milli gelir; üretim, paylaşım ve harcama yönleri ile hesaplanabilmektedir.
- $Y = C + I + G + (X - M)$

Formülü ülkedeki tüm harcamaları ifade etmektedir. Burada Milli geliri (Y), tüketim harcamalarını (C), yatırım harcamalarını (I), devlet harcamalarını (G), İhracatı (X) ve İthalatı ise (M) göstermektedir.

Tablo 3. Yıllar İtibarı ile Vergi Gelirleri, GSMH ve GSMH İçindeki Vergilerin Payı ve Büyüme Oranları

Yıllar	GSMH (Cari Fiyatlarla- Bin TL)	Vergi Gelirleri (Bin TL)	Vergi Gelirleri/GSMH (%)*	Büyüme (%)**
1988	129.175	14.232	11,02	1,5
1989	230.370	25.550	11,09	1,6
1990	397.178	45.399	11,43	9,4
1991	634.393	78.643	12,40	0,3
1992	1.103.605	141.602	12,83	6,4
1993	1.997.323	264.273	13,23	8,1
1994	3.887.903	587.760	15,12	-6,1
1995	7.854.887	1.084.350	13,80	8,1
1996	14.987.067	2.244.094	14,94	7,9
1997	29.393.262	4.745.484	16,14	8,0
1998	53.518.332	9.228.596	17,24	3,8
1999	78.282.967	14.802.280	18,91	-6,4
2000	125.596.129	26.503.698	21,10	6,1
2001	176.483.953	39.735.928	22,52	-9,4
2002	275.032.366	59.631.868	21,68	7,9
2003	356.680.888	84.316.169	23,64	5,9
2004	428.932.343	101.038.904	23,56	9,9
2005	486.401.032	119.250.807	27,13	7,6
2006	575.783.962	151.271.701	26,27	6,0
2007	631.393.000	171.098.466	27,01	5,0
2008	716.596.000	189.980.827	26,51	5,5

*:Araştırmacılar tarafından hesaplanmıştır.

**:www.muhasabat.gov.tr/ekogosterge/2007WEB/teg/teg.pdf, 08.03.2010.(2007 ve 2008 yılı verileri öngörüdür)

Kaynak: Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü (çevrimiçi) www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_2xls.htm ve Devlet Planlama Teşkilatı (çevrimiçi) www.dpt.gov.tr web adresinden derlenerek hazırlanmıştır, 21.02.2010.

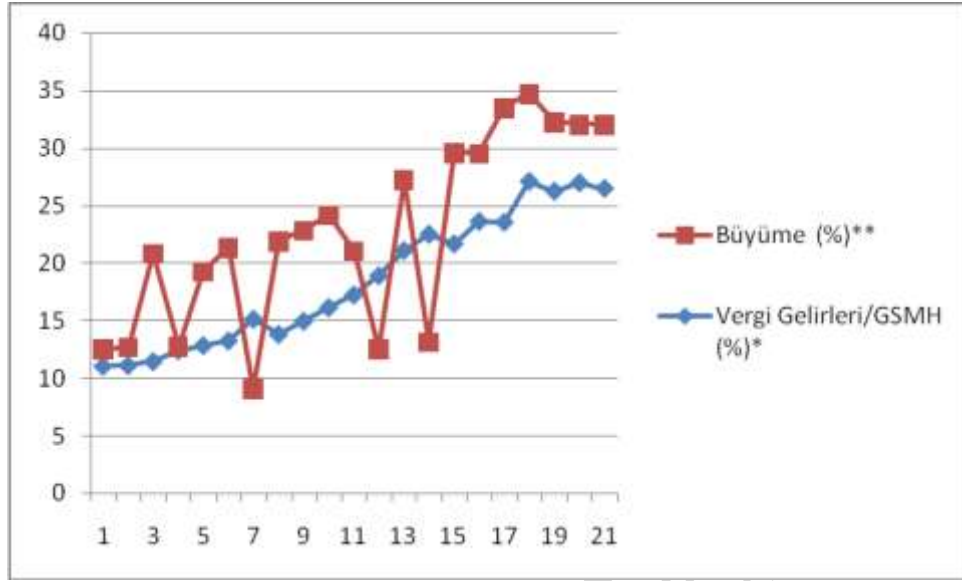
Cari Fiyatlarla GSMH içinde vergi gelirlerinin payı 1988 yılında %11,02 iken, 2008 yılına gelindiğinde bu oran %26,51 civarına yükselmiştir. 1988 yılından 2007 yılına kadar GSMH içindeki verginin oranı sürekli artış gösterirken (1995 ve 2002 yılları hariç), 2008 yılında düşüşe geçmiştir (Tablo 3).

1988 - 2008 dönemi arası Türkiye'nin büyüme oranları büyük farklılıklar göstermektedir. Örneğin, büyüme hızı 1994 yılında yüzde -6,1, 1999 yılında yüzde -6,4 ve 2001 yılında yüzde -9,4 olmuştur. Eksi büyümenin görüldüğü yıllar Türkiye'de yaşanan ekonomik kriz yıllarıdır. Öte yandan, büyüme hızı 1990'da %9,4, 1993, 1995 ve 1997 yıllarında %8'ler civarındadır. 20 yıllık bu dönemde en yüksek büyüme hızı %9,9 ile 2004 yılında gerçekleşmiştir (Tablo 3).

Grafik 1'de vergi gelirlerinin GSMH'ya oranı ile büyüme oranı arasındaki ilişki görülmektedir. Vergi gelirlerinin GSMH'ya oranı genelde yükselen bir trend göstermesine karşın, büyüme oranında aynı trendi görmek mümkün değildir. Özellikle Türkiye'de yaşanan kriz yıllarında büyüme oranlarının negatif olması, büyüme trendinde dalgalanmalara yol açmıştır.

Vergi gelirlerinin GSMH'ya oranları ile büyüme oranları arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını ortaya koymak için korelasyon analizi yapılmış olup, korelasyon katsayısı

0,070 çıkmıştır (Tablo 4). Değişkenler arasında anlamlı bir ilişki ise bulunamamıştır (sig. 0,381).

Grafik 1. Büyüme ile Vergi Gelirleri/GSMH Arasındaki İlişki.

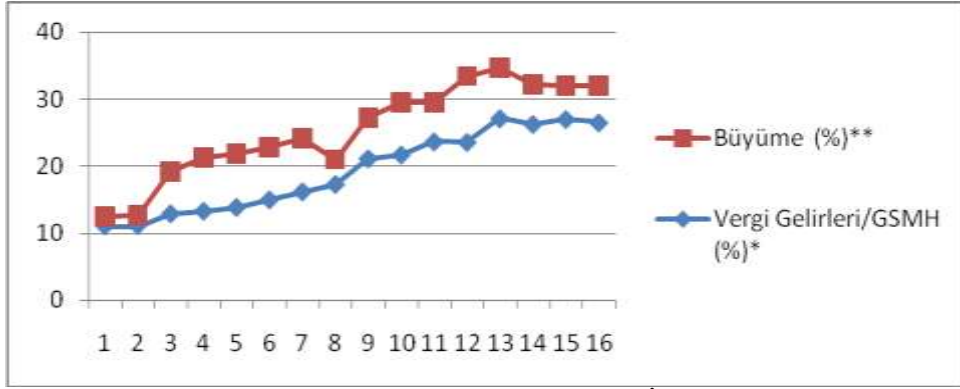
Not: Dikey Eksen: Vergi gelirleri/GSMH, Yatay Eksen: Büyüme Oranları

Tablo 4. Büyüme ile Vergi Gelirleri/GSMH Arasındaki Korelasyon

Correlations			
		Büyüme	Vergi Gelirleri/GSMH
Büyüme	Pearson Correlation	1	,070
	Sig. (1-tailed)		,381
	N	21	21
Vergi Gelirleri/GSMH	Pearson Correlation	,070	1
	Sig. (1-tailed)	,381	
	N	21	21

Descriptive Statistics			
	Mean	Std. Deviation	N
Büyüme	4,1476190	5,44523820	21
Vergi Gelirleri/GSMH	18,455714	5,7789848	21

Vergi gelirlerinin GSMH'ya oranları ile büyüme oranları arasında anlamlı bir ilişkinin çıkabilmesi için, negatif büyüme oranları ve ekstrem durum oluşturan rakamlar elimine edildiğinde, analiz sonucu (korelasyon katsayısı) 0,277'ye çıkmıştır (Tablo 5), ama yine de bu iki değişken arasındaki ilişkinin istatistiki olarak anlamlı olduğunu söylemek mümkün değildir (sig. 0,150).

Grafik 2. Büyüme ile Vergi Gelirleri/GSMH Arasındaki İlişki.

Not: Dikey Eksen: Vergi gelirleri/GSMH, Yatay Eksen: Büyüme Oranları

Tablo5. Büyüme ile Vergi Gelirleri/GSMH Arasındaki Korelasyon

Correlations			
		Vergi Gelirleri/GSMH	Büyüme
Büyüme	Pearson Correlation	,277	1
	Sig. (1-tailed)	,150	
	N	16	16
Vergi Gelirleri/GSMH	Pearson Correlation	1	,277
	Sig. (1-tailed)		,150
	N	16	16

Descriptive Statistics			
	Mean	Std. Deviation	N
Büyüme	6,2063	2,35244	16
Vergi Gelirleri/GSMH	19,1994	6,02882	16

7. SONUÇ

Türkiye’de 1980 sonrası radikal değişimler olmuştur. Bir yandan ekonomide 24 Ocak 1980 kararları, vergi alanında 1985’de KDV’nin hayatımıza girmesi, yüksek rakamlı enflasyonla yaşama, ulusal ve küresel ekonomik krizler, IMF ile stand-by anlaşmaları, diğer yandan ise, siyasi alanda 12 Eylül 1980 müdahalesi, tek parti iktidarları, koalisyonlu hükümetler, Doğu ve Güneydoğu’da yaşanan terör ve terörle mücadele vb. bunlardan bazılarıdır.

Hem siyasi hem de ekonomik alanda yaşanan bu gelişmeler, ülke ekonomisini kimi zaman olumlu etkilese de, çoğu kez olumsuz etkilemiştir. 1985 yılından sonra KDV’nin uygulamaya konulması ile birlikte, ülkemizde ekonomik faaliyetler biraz daha fazla kayıt altına alınmaya başlanmış, birinci ve ikinci sınıf işletmelere yazar kasa kullanma mecburiyeti getirilmiş, vergi denetimleri daha da sıklaştırılmış, kayıt dışı ekonomi kayıt altına almaya

çalışılmış dolayısıyla vergi gelirleri arttırılmıştır. Vergi gelirleri içinde dolaylı vergilerin oranı sürekli artarak 2008 yılına gelindiğinde bu oran %64,6'ya yükselmiştir. Bu artışta KDV'nin rolü büyük olmuştur. Yine, KDV ile birlikte çalışanlara ve mükelleflere vergi iadesi uygulaması getirilmiştir. Ancak bu uygulama çeşitli istismlara neden olduğu için (naylon fatura vb.) daha sonra uygulamadan kaldırılmıştır.

1980 sonrası ülkemizde uygulanan vergi politikaları önemli değişikliklere uğramıştır. Bir hükümetin getirdiği vergi sonra gelen hükümetler tarafından ya kaldırılmış, ya da etkinliği kaybettirilmiştir. Örneğin, yeni ihdas edilen hayat standardı vergisi iktidarlar ile muhalefet arasında en önemli tartışma konusu olmuştur Benzeri durumlar ise köklü ve kalıcı bir vergi politikası uygulanamamasına yol açmıştır.

Türkiye'nin ekonomik büyüme oranları 1988-2008 döneminde istikrar göstermemiş, zaman zaman %7-8 gibi büyüme rakamlarına ulaştığı halde, yaşanan krizler nedeniyle bazı yıllarda büyüme rakamları eksi %6-9'lara kadar gerilemiştir. Ülkemizde küresel krizlerin etkileri her ne kadar olumsuzluklara neden olmuşsa da, Latin Amerika ülkelerindeki kadar trajik bir duruma yol açmamıştır. Beklide bunun en önemli nedenleri, kayıt dışı ekonomi ve Türk insanındaki yardımlaşma duygusudur.

Vergi gelirleri üretime yönelik yatırımlara kanalize edildiği takdirde bir ekonominin büyümesine katkı yapabilir. Bu çalışmada ortaya çıkan durum şudur; Türkiye'de 1988-2008 döneminde vergi gelirlerinin GSMH'ya katkısı sürekli artış yönünde olduğu halde, aynı dönemde büyüme rakamları aynı artışı gösterememiştir. Başka bir ifade ile, vergi gelirlerinin GSMH'ya oranı ile büyüme oranları arasında anlamlı bir korelasyon bulunamamıştır. Bu duruma, incelenen dönemde ulusal ve küresel bazda yaşanan ekonomik krizler neden gösterilebilir. Bilindiği gibi, kriz dönemlerinde hükümetler ulusal bütçelerini yaparken, yatırma yönelik değil de, krizden çıkışa yönelik bütçe yapmaktadırlar. Türkiye'de durum böyle olmuştur.

Öte yandan, negatif büyüme oranları ve ekstrem durum oluşturan rakamlar göz ardı edilerek analiz yapıldığında korelasyon katsayısı 0,277'ye çıkmıştır (sig. 0,150). Bu katsayı ile iki değişken arasında az bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Bu duruma, Türkiye'nin ekonomik yapısında süre gelen istikrarsızlıkların neden olduğu söylenebilir. Öte yandan, zaten vergilerin GSMH içindeki payı %11 ile %27 arasında değişmektedir.

KAYNAKÇA

- Bağımsız Sosyal Bilimciler (BSB) (2003); “2003 Başında Türkiye Ekonomisi ve AKP Hükümetinin Programı Üzerine Değerlendirmeler”, www.bagimsizsosyalbilimciler.org/Yazilar_BSB/bsbOcak2003.doc, 21.02.2010
- CAN, İ. (2003); “Ekonomik Krizlere Karşı Uygulanması Gereken Vergi Politikası”, Maliye Dergisi-Sayı: 142 / Ocak-Nisan,
- DEMİRCAN, SİVEREKLİ, E. (2003); “Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme ve Kalkınmaya Etkisi”, Erciyes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 21, Temmuz-Aralık
- DURKAYA, M. ve CEYLAN, S. (2006); “Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme”, Maliye Dergisi, Sayı:150, Ocak-Haziran
- EJDER, L. H. (2000); “Türkiye’de Vergi Politikaları”, Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı:1, (çevrimiçi) http://dergi.iibf.gazi.edu.tr/dergi_v1/2/1/10.pdf, 18.02.2010
- HATİPOĞLU, İ. (2010); “Ekonomi ve Vergi Politikaları Bağlamında Bir Reformun/Deformun Anatomisi”, www.ekodialog.com/Makaleler/vergi_politikalari_ekonomi_reformu.html, 20.02.2010
- ŞİMŞEK, A. H. (2007); “Türkiye’de 2000 Sonrasında Uygulanan İstikrar Programlarının Kamu Maliyesine Etkileri”, Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar, Cilt:44, Sayı:512
- TABAN, S. (2008); İktisadi Büyüme Kavram ve Modeller, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
- TEMİZ, D. (2008) “Türkiye’de Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1960-2006”, 2. Ulusal İktisat Kongresi, 20-22 Şubat 2008, Bölümü, İzmir, (çevrimiçi) www.deu.edu.tr/userweb/iibf-kongre/dosyalar/temiz.pdf
- TURAN, T. (2008); “Maliye Politikası Araçlarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Bir Literatür İncelemesi”, Sayıştay Dergisi, Sayı: 69, (çevrimiçi) www.sayistay.gov.tr/yayin/dergi/icerik/der69m2.pdf, 06.02.2010
- TÜĞEN, K. (2010); ” Türkiye’nin Ekonomik Kalkınma Süreci İçinde Uygulanan Vergi Politikaları ve Değerlendirilmesi”,
- SAYGILIOĞLU, N. (1998); “75 Yılda Vergi”, Maliye Dergisi, Eylül-Aralık, Sayı: 129
www.canatan.org/ekonomi/kamu_maliyesi/maliye-genel/diger-yazilar/tugen-turkiyenin-ekonomik-vergi.pdf, 20.01.2010
- www.bilgininadresi.net/Madde/15078/Harrod-Domar-B%C3%BCy%C3%BCme-Modeli), 06.02
- www.ekutup.dpt.gov.tr/vergi/yilmazh/vergi1.doc , 12.02.2010
- www.forumpaylas.net/iktisat-isletme/14917-vergi-politikalari-ve-ekonomik-kalkinma.html, 20.01.2010
- www.kongar.org/makaleler/mak_mi.php , 06.02.2010
- www.muhasebeturk.org/ecopedia/386-d/1525-dolarizasyon-nedir-ne-demek-anlami-tanimi.html , 21.02.2010
- www.muhasabat.gov.tr/ekogosterge/2007WEB/teg/teg.pdf, 08.03.2010.(2007 ve 2008 yılı verileri öngörüdür)
- www.sanalar.com/maliye-politikasi-t-3371.html , 06.02.2010
- www.sozluk.ihya.org/sosyal-bilimler-sozlugu/ekonomik-kalkinma.html , 06.02.2010
- www.sozluk.ihya.org/sosyal-bilimler-sozlugu/ekonomik-kalkinma.html , 06.02.2010
- www.sozluk.sourtimes.org/show.asp?t=kurumlar%20vergisi , 13.02.2010
- www.tr.wikipedia.org/wiki/Gelir_vergisi , 13.02.2010